

Advies van het Economisch en Sociaal Comité over het „Transatlantisch Economisch Partnerschap”

(98/C 407/45)

Het Economisch en Sociaal Comité heeft op 26 maart 1998 besloten, overeenkomstig artikel 23, derde lid, van zijn Reglement van Orde een advies op te stellen over het „Transatlantisch Economisch Partnerschap”.

De Afdeling voor externe betrekkingen, handels- en ontwikkelingsbeleid, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft een studiegroep in het leven geroepen en mevrouw Davison als rapporteur aangewezen.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 357e Zitting (vergadering van 10 september 1998) besloten de titel van het advies te veranderen in „Transatlantisch Economisch Partnerschap”, mevrouw Davison als algemeen rapporteur aangewezen en het volgende advies uitgebracht, dat met 55 stemmen vóór en 8 stemmen tegen, bij 2 onthoudingen, werd goedgekeurd.

1. Historische achtergrond

1.1. De huidige voorstellen vormen de laatste in een reeks van initiatieven. In 1990 dachten de VS en de EU na over een nieuw verdrag dat de basis moest leggen voor duurzame en solide transatlantische betrekkingen voor de periode na de Koude Oorlog. In november van dat jaar mondde een meer pragmatische benadering uit in de transatlantische Verklaring (TAD), die hoofdzakelijk een codificatie vormt van bestaande samenwerkingsovereenkomsten tussen de EU en de VS, zoals hun halfjaarlijkse topontmoetingen. In de TAD wordt aangedrongen op samenwerking op het gebied van economie, handel en politiek. Uit vrees dat de VS een meer isolationistische koers zouden gaan varen, heeft een aantal Europese politieke leiders in 1994 voorgesteld om de handelsrelaties te versterken door een transatlantische Vrijhandelszone (TAFTA) te creëren. De Amerikaanse vakverenigingen AFL-CIO pleitten ook voor een TAFTA, als alternatief voor de North American Free Trade Agreement (NAFTA). Vanwege de koele reactie van de VS en de vrees dat een formele overeenkomst de geloofwaardigheid van de pas opgerichte Wereldhandelsorganisatie (WTO) zou aantasten, is opnieuw voor een meer pragmatische informele benadering gekozen. Deze is uitgemond in de Nieuwe Transatlantische Agenda en het daarmee samenhangende Gezamenlijke EU/VS-actieplan, die in december 1995 in Madrid zijn goedgekeurd en betrekking hebben op zowel politieke als handelsbetrekkingen. Tegelijkertijd is het startschot gegeven voor een Transatlantic Business Dialogue (TABD), bedoeld om het bedrijfsleven bij de transatlantische dialoog te betrekken.

1.2. Sinds 1995 is in de bilaterale handelssamenwerking enige vooruitgang geboekt. Zo hebben de EU en de VS een voor een beperkt aantal sectoren geldende Overeenkomst inzake Wederzijdse Erkenning (MRA) ondertekend, is de TABD krachtig gestimuleerd en is de samenwerking op andere terreinen, zoals wetenschaps- en arbeidsmarktbeleid, geïntensiveerd. Positief is ook dat er overeenstemming is bereikt om aandacht te gaan besteden aan vraagstukken inzake mededinging op

elkaars markten. Voorts kon dankzij gezamenlijke inspanningen van EU en VS een aantal multilaterale onderhandelingen met succes worden afgerond; zo zijn de Information Technology Agreement (ITA) en sectorale overeenkomsten in basistelecommunicatie en financiële dienstverlening (GATS, General Agreement on Trade in Services) tot stand gekomen. Maar er bestaan ook ernstige spanningen op handelsgebied, zoals over de Helms-Burton-wet en de D'Amato-wet en over vraagstukken inzake voedselveiligheid.

1.3. In maart 1998 heeft de Commissie voorstellen ingediend om de inspanningen ter intensivering van de betrekkingen tussen EU en VS sterk op te voeren. Deze op de handel toegespitste voorstellen zijn vervat in een Mededeling aan de Raad, het Europees Parlement en het Economisch en Sociaal Comité over een Overeenkomst inzake een Nieuwe Transatlantische Markt (NTMO).

1.4. De Commissievoorstellen zijn ingegeven door de wens om

- de politieke betrekkingen tussen de EU en de VS te versterken door een positieve sfeer te scheppen rond de bilaterale handelsbetrekkingen, die anders alleen maar in het teken zouden staan van het oplossen van geschillen;
- te profiteren van de economische voordelen, ook voor consumenten, die verdieping van de handelsbetrekkingen met zich brengt, waarbij er wel voor moet worden gezorgd dat het EU-beleid op het gebied van milieu, gezondheid en veiligheid niet wordt aangetast;
- een impuls te geven aan multilaterale liberalisering via een nieuwe WTO-ronde, door te laten zien hoe verdere liberalisering kan worden bewerkstelligd en door een model voor uitgebreidere overeenkomsten te verschaffen.

1.5. Terwijl het Comité deze Mededeling bestudeerde, zijn de EU en de VS het tijdens hun topontmoeting in mei onder meer eens geworden over een Transatlantisch Economisch Partnerschap (TEP). Deze overeen-

komst vervangt de Commissievoorstellen. Daarom zal de aandacht in dit advies op de verschillende elementen van deze EU/VS-overeenkomst gericht zijn.

1.6. Vergeleken met de voorstellen uit de Commissie-mededeling over een Nieuwe Transatlantische-Marktovereenkomst (NTMO) vormt de in mei 1998 aangenomen verklaring over een Transatlantisch Economisch Partnerschap (TEP) een voortzetting van het in de voorbije jaren gevoerde beleid om transatlantische handelsvraagstukken op ad hoc-basis te benaderen. Een aantal sleutelementen uit de NTMO-voorstellen van de Commissie, zoals de nadruk op door regelgeving veroorzaakte markttoegangsbelemmeringen, is in het TEP-document overgenomen. In tegenstelling tot de voorgestelde NTMO echter is het TEP geen „globale” overeenkomst die in haar geheel ten uitvoer zal worden gelegd. De tenuitvoerlegging zal namelijk afhangen van het actieprogramma dat de EU en de VS nog moeten vaststellen. Met deze meer ad hoc-benadering krijgt elke partij de mogelijkheid om „gevoelige” kwesties van de overeenkomst uit te sluiten of er een lagere prioriteit aan te geven. Daardoor zou het TEP wel eens een selectievere impact kunnen hebben.

1.7. Het meest vergaande element uit de Commissie-mededeling, nl. het voorstel om te onderhandelen over een vrijhandelsovereenkomst op het gebied van diensten tussen de EU en de VS, heeft de TEP-verklaring niet gehaald, evenmin als suggesties omtrent de uitwerking van een bilaterale regeling voor het beslechten van geschillen tussen de EU en de VS.

1.8. Vergeleken met de NTMA-voorstellen wordt in het TEP-document meer nadruk gelegd op multilaterale oplossingen voor markttoegangsproblemen en op multilaterale benaderingen om tot overeenstemming over vraagstukken op het gebied van regelgevingsbeleid te komen.

2. Handelsrelaties tussen de EU en de VS

2.1. De EU en de VS zijn elkaars belangrijkste bron en bestemming van rechtstreekse buitenlandse investeringen. Economisch gezien zijn de betrekkingen tussen beide evenwichtig en van groot belang. De EU en de VS hebben een aandeel van ongeveer 19 % van elkaars totale handel in goederen. In de EU staat de dienstensector voor ruim 66 % van de totale toegevoegde waarde, in de VS ruim 70 %. In 1996 werd de waarde van de investeringen van de EU in de VS op 372 miljard USD geraamd, en die van de VS in de EU op 348 miljard dollar⁽¹⁾.

2.2. Drie miljoen arbeidsplaatsen in de VS zijn rechtstreeks afhankelijk van Europese investeringen in de VS; het gaat hierbij om banen in bedrijven met een Europese eigenaar. Daarnaast hangen drie mln arbeidsplaatsen

indirect met deze investeringen samen. De uitvoer van de VS naar Europa levert naar schatting nog eens één mln Amerikaanse banen op. Een vergelijkbaar aantal arbeidsplaatsen in Europa hangt samen met Amerikaanse investeringen in de EU en de EU-export naar de VS⁽²⁾.

3. Algemene opmerkingen

3.1. *Steun voor een actieve rol van de EU*

Het Comité vindt het een goede zaak dat de Commissie het initiatief heeft genomen om het vraagstuk van de betrekkingen tussen de EU en de VS aan de orde te stellen, maar betreurt dat de aandacht alleen naar de handel uitgaat. Uit recente besluiten van de WTO ontstaat de indruk dat prioriteit wordt gegeven aan strikt economische en wetenschappelijke overwegingen en niet aan legitieme zorgen op het gebied van sociaal, milieu- en consumentenbeleid. Dergelijke kwesties zouden ook met betrekking tot het voorgestelde handelsakkoord tussen de EU en de VS aan de orde moeten worden gesteld.

De EU doet er zeker goed aan, de VS te wijzen op gebieden waar beperking van de Amerikaanse handelsbelemmeringen gunstig zou zijn voor onze exporteurs, maar dit dient gepaard te gaan met inspanningen om het begrip van het Europese sociale en milieumodel te stimuleren. In de VS zijn b.v. met succes nieuwe arbeidsplaatsen geschapen, maar de werkzekerheid, het peil van de reële lonen en het vangnet van de sociale zekerheid roepen vragen op. Ten slotte is de Amerikaanse inzet op het vlak van internationale milieumaatregelen teleurstellend te noemen en zijn de VS het er niet mee eens dat de EU zich, met name waar het om voedselveiligheid gaat, op het voorzorgsbeginsel beroept.

Met het initiatief van de Commissie om de handelsbetrekkingen tussen de EU en de VS te intensiveren wordt ingestemd, op voorwaarde dat tegelijkertijd pogingen worden ondernomen om ook het onderlinge begrip inzake bovengenoemde kwesties te bevorderen.

Het Comité zou graag zien dat voor iedere sector beter wordt aangegeven wat de verwachte gevolgen zullen zijn inzake werkgelegenheid en herstructurering. Het steunt de pogingen om al langer bestaande problemen voor EU-exporteurs aan te pakken en stemt in met de doelstelling, de transatlantische economische samenwerking te bevorderen, mits dit niet indruist tegen de wederzijds goedgekeurde beginselen die in de GATT en in andere multilaterale overeenkomsten zijn neergelegd.

3.2. Naar het oordeel van het Comité is het steeds meer noodzakelijk dat de EU een leidende rol speelt bij het bepalen van de agenda voor bilaterale en multilaterale handelsbesprekingen, temeer daar enkele belangrijke WTO-besluiten niet aan onze wensen tegemoetkomen. De VS glijden weliswaar niet af in isolationisme, zoals

⁽¹⁾ De Nieuwe Transatlantische Markt, Europese Commissie, 11 maart 1998.

⁽²⁾ The New Transatlantic Marketplace: Analysis of economic impact, 15 april 1998.

gevreesd werd door sommigen van hen die in 1994 het oorspronkelijke TAFTA-voorstel indienden, maar uit recente ontwikkelingen blijkt dat het vermogen en de bereidheid van de VS om in de internationale handelsdiplomatie de kar te trekken, kleiner zijn dan in het verleden. De Amerikaanse president krijgt van het Congres onvoldoende steun voor zijn handelsplannen. Zo heeft de Amerikaanse regering problemen ondervonden bij het verkrijgen van een mandaat voor zgn. „Fast Track-onderhandelingen”. Voorts moet nog steeds een begin worden gemaakt met het aanpakken van een reeks handelsbelemmeringen die in het verslag van de Commissie uit 1997 over Amerikaanse handels- en investeringsbelemmeringen op een rijtje worden gezet. Zowel de EU zelf als de transatlantische betrekkingen zijn er dus mee gebaat dat de EU met voorstellen is gekomen. Het Comité is er ook voorstander van dat Commissie en Raad zich actief inzetten voor een nieuwe multilaterale-onderhandelingsronde van de WTO.

3.3. Het Comité stemt in met de actievere benadering van het internationale handelsbeleid, zoals die in de overeenkomst inzake het Transatlantisch Economisch Partnerschap wordt weerspiegeld.

3.3.1. Met de huidige TEP-voorstellen over uitbreiding van de transatlantische samenwerking wordt niet beoogd een transatlantische interne markt tot stand te brengen. Zij vormen een middel om in te spelen op de veranderingen in handelsbetrekkingen en markttoegangsbelemmeringen. De markttoegangsbelemmeringen zijn momenteel toegespitst op belemmeringen van regelgevende aard. In de VS bestaan er op federaal en vooral op subfederaal niveau (dat van de afzonderlijke staten) nog steeds belangrijke regelgevingsfactoren die de toegang tot de markt in de weg staan. Deze obstakels, die Europese leveranciers benadelen, zijn op een rijtje gezet in het Verslag van de Commissie over de belemmeringen voor handel en investeringen in de Verenigde Staten. Het gaat hierbij onder meer om reguleringen op het gebied van telecommunicatiediensten die de toegang voor EU-bedrijven tot radiocommunicatie-, mobiele en satellietdiensten beperken.

Subfederale belemmeringen voor markttoegang zijn eveneens belangrijk. De VS kunnen niet langer verwachten dat de EU haar markten openhoudt terwijl zij zelf grote beleidsterreinen waarop regelgeving bestaat die de markttoegang belemmert, buiten overeenkomsten houden, louter en alleen omdat het hierbij om subfederale regelgeving gaat.

Volgens het Comité moet met het Transatlantische Partnerschap niet beoogd worden een interne markt tot stand te brengen, maar een passend antwoord te geven op veranderingen in het handelsbeleid. Hiertoe is het met name noodzakelijk dat ook de subfederale Amerikaanse handelsbelemmeringen, die stelselmatig buiten multilaterale overeenkomsten zijn gehouden, in de onderhandelingen worden meegenomen. Voorts zou het Transatlantische Partnerschap gepaard moeten gaan met overeenstemming over sociale, milieu- en consumentenvraagstukken.

3.4. *Tenuitvoerlegging*

In zijn van 1996 daterende advies over de betrekkingen tussen de EU en de VS (CES 701/96) zei het Comité er de voorkeur aan te geven, de transatlantische markt pragmatisch te benaderen en geen formele transatlantische vrijhandelsovereenkomst van welke aard dan ook te sluiten, omdat het vreemde dat een TAFTA niet zou stroken met de multilateralistische grondgedachte die uit de oprichting van de WTO sprak. Een duidelijk nadeel van een pragmatische benadering waarbij iedere sector apart wordt bekeken, is dat als zich in een bepaalde sector problemen voordoen, er geen sectoroverschrijdende dynamiek bestaat om de overeenkomst te helpen promoten. Bij gebrek aan een dergelijke dynamiek zal de mate waarin vooruitgang wordt geboekt, afhangen van het vermogen en de politieke bereidheid van de partijen om tot gemeenschappelijke oplossingen te komen. Anderzijds betekent de ambigue Amerikaanse houding ten aanzien van nieuwe handelsovereenkomsten dat in een vroeg stadium voor zichtbare resultaten moet worden gezorgd. Een oplossing zou kunnen zijn om per sector vooruitgang te boeken, in samenhang met verplichte inachtneming van vaste termijnen. Het Comité toonde in zijn advies uit 1996 enigszins bezorgd over het feit dat in de transatlantische markt geen plaats is ingeruimd voor een procedure voor formeel of regelmatig toezicht waarmee voor vooruitgang in sectorale onderhandelingen kan worden gezorgd. Dientengevolge zit er maar weinig schot in het verwezenlijken van de doelstellingen van de transatlantische markt en is een nieuw initiatief noodzakelijk geworden.

3.5. Het Comité is van mening dat iedere formele overeenkomst in de transatlantische handelsbetrekkingen die de rest van de wereld voor een voldongen feit stelt vermeden zou moeten worden, omdat zij de geest van de WTO zou aantasten. Het vreest echter nog steeds dat er weinig vorderingen worden gemaakt als opnieuw voor een pragmatische benadering wordt gekozen. Bovendien is in het TEP-document momenteel geen enkele termijn aangegeven waarmee de gedachten van degenen die over sectorvraagstukken onderhandelen in een bepaalde richting zouden kunnen worden geholpen. Als het initiatief niet halverwege het jaar 2000 ten uitvoer wordt gelegd, zou het wel eens kunnen mislukken.

3.6. Het Comité pleit ervoor om in het nog uit te werken plan dat aan het eind van het TEP-document wordt genoemd, duidelijke termijnen vast te leggen. Het verzoekt de Commissie om het Europees Parlement en het ESC formeel verslag uit te brengen over de vooruitgang die bij de verwezenlijking van zowel de doelstellingen van het TEP als diens sociale en milieu-agenda wordt geboekt.

3.7. *Bilateralisme vs. multilateralisme*

In het TEP worden tien gemeenschappelijke doelstellingen voor de multilaterale onderhandelingen op een rijtje gezet. Het Comité wil wel een aantal specifieke kanttekeningen plaatsen, maar kan zich over het algemeen in deze doelstellingen vinden. Het stelt vast dat in het TEP een belangrijkere rol is weggelegd voor

gemeenschappelijke doelstellingen voor multilaterale onderhandelingen dan in de Mededeling, en juicht deze accentverschuiving toe.

3.8. De Commissie probeert er in haar Mededeling alles aan te doen om ervoor te zorgen dat de voorstellen ter verdieping van de transatlantische handelsbetrekkingen in overeenstemming zijn met het EU-streven naar multilaterale oplossingen. Er dient echter te worden erkend dat zelfs van een informele overeenkomst tussen de EU en de VS een precedentwerking zal uitgaan voor toekomstige multilaterale WTO-onderhandelingen. In de TEP-overeenkomst van 18 mei 1998 wordt opgemerkt dat een versterkt partnerschap kan bijdragen tot het vastleggen van de uitgangspunten voor een opener en toegankelijker wereldhandelssysteem. Wil dit systeem ook multilateraal kunnen worden uitgebouwd, dan is de steun van andere WTO-leden nodig, met name om een nieuwe WTO-onderhandelingsronde tot een succesvol einde te brengen. Het is echter onwaarschijnlijk dat andere WTO-leden hun steun zullen verlenen als een overeenkomst tussen de EU en de VS als een *fait accompli* wordt gepresenteerd. De roep om „vaststelling van gemeenschappelijke standpunten” over de toekomstige tenuitvoerlegging van de in het TEP opgenomen TRIP-overeenkomst (Trade Related Intellectual Property Rights) zou door andere WTO-leden wel eens als zo'n voldoende feit kunnen worden beschouwd.

3.9. Om te voorkomen dat de bilaterale besprekingen tussen de EU en de VS de multilaterale inspanningen ondermijnen, dienen de werkzaamheden gelijk op te lopen met de onderhandelingen binnen de WTO. Gezien het werkprogramma van de WTO, dat tijdens de WTO-ministerconferentie in 1996 in Singapore is opgesteld, en gezien het streven om een nieuwe onderhandelingsronde voor te bereiden, dat gebleken is de tijdens de ministerconferentie in Genève ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de GATT in mei 1998, zijn er nauwelijks TEP-beleidsterreinen aan te geven die niet ook binnen het raamwerk van de WTO behandeld kunnen worden.

3.10. Het Comité dringt er bij Commissie en Raad op aan, ervoor te zorgen dat de werkzaamheden in het kader van de bilaterale onderhandelingen tussen de EU en de VS gelijk op lopen met de voorbereidingen voor een volgende multilaterale-onderhandelingsronde die binnen de WTO worden getroffen.

3.11. Vraag is of bij de TEP-besprekingen middelen onttrokken zouden kunnen worden aan de komende WTO-ronde, die belangrijker is. Het Comité vindt dat de voorstellen voldoende realistisch zijn en door het bedrijfsleven aan beide zijden van de Atlantische Oceaan positief genoeg zijn ontvangen om serieus te worden genomen. In sommige gevallen kunnen zij ook een baanbrekende rol vervullen voor WTO-onderhandelingen, in het bijzonder als zij gepaard gaan met een overeenkomst inzake sociale en milieuaspecten.

3.12. Conform zijn engagement ten aanzien van de ontwikkeling van de armere landen in de wereld, stemt het Comité in met de in punt 8 van de TEP-verklaring

opgesomde gemeenschappelijke EU/VS-doelstellingen voor multilaterale onderhandelingen. Het wijst echter op de volgende punten:

3.13. Het Comité is ingenomen met de in de verklaring getoonde wil tot samenwerking om ertoe bij te dragen dat het multilaterale handelssysteem ook de minst ontwikkelde landen ten goede komt. Hiervoor is nodig dat het handels-, het schulden- en het hulpbeleid van zowel de EU als de VS over de gehele linie, met name voor Afrika worden verbeterd. Ook is het Comité te spreken over de toegenomen samenwerking op dit gebied, die aansluit bij de prioriteiten die het in zijn vorige advies had gesteld. Het ziet nu uit naar concrete resultaten.

3.14. Het Comité hoopt dat het gebruik van het woord „partnerschap” een groter engagement impliceert ten aanzien van samenwerking op het bredere terrein van ontwikkelingshulp, milieu, arbeidsnormen, normen ter bescherming van de consument, monetaire aangelegenheden en betrekkingen met de rest van de wereld. Als in de handelsdiscussies geen recht wordt gedaan aan de legitieme verlangens van vakbonden en milieu- en consumentenorganisaties, bestaat het gevaar dat de steun van de publieke opinie voor welke handelsinitiatieven dan ook, wegebt.

4. Het extra-territorialiteitsvraagstuk

De Helms-Burton-wet (Libertad) en de D'Amato-wet (ILSA)

4.1. Tijdens de EU/VS-topbijeenkomst van 18 mei jl. bleken de problemen die naar aanleiding van de Helms-Burton- en de D'Amato-wet zijn ontstaan, tenminste voor een deel te kunnen worden opgelost. Deze wetten, die de VS extraterritoriaal ook voor de EU wilden doen gelden, hebben tot ernstige spanningen in de transatlantische betrekkingen geleid. De onlangs gesloten overeenkomst bestaat uit drie delen:

4.2. Ten eerste is de Amerikaanse regering ermee akkoord gegaan af te zien van ILSA-maatregelen tegen een aantal EU-bedrijven die in de Iraanse energiesector investeren. Ook heeft zij ermee ingestemd het Congres om toestemming te vragen voor een wijziging van Titel IV van de Helms-Burton-wet waarmee de VS de EU een onbeperkte derogatie kan verlenen. Voorts is de VS-regering bereid om de meningen binnen het Congres te peilen en met het Congres te overleggen om vrijstelling van bepalingen van Titel III mogelijk te maken.

4.3. In ruil voor dit Amerikaanse standpunt heeft de EU ingestemd met een overeenkomst inzake regels om de bescherming bij investeringen te vergroten. Dit is een politieke regeling, maar beide partijen hebben afgesproken deze gezamenlijk voor te leggen aan de WTO, teneinde tot een grotere multilaterale bescherming tegen onteigening te komen. De EU-steun hiervoor is afhankelijk van goedkeuring door de VS.

4.4. Het derde onderdeel van de overeenkomst is een verklaring betreffende transatlantisch partnerschap op het gebied van politieke samenwerking, waarmee beoogd wordt conflicten zoals die over de twee bovengenoemde Amerikaanse wetten in de toekomst te voorkomen. In dit deel van de overeenkomst worden de regels vastgesteld die bij het opleggen van economische sancties moeten worden nageleefd. Overeengekomen is dat de voorkeur dient uit te gaan naar sancties die multilateraal zijn afgesproken en liefst ook door de VN-Veiligheidsraad zijn goedgekeurd. Beide partijen behouden de vrijheid om zelf sancties af te kondigen wanneer geen multilaterale steun kan worden verworven. De EU en de VS zijn er op grond van de overeenkomst echter toe verplicht, af te zien van het streven naar nieuwe wetgeving over economische sancties met extraterritoriale werking en geen voorstellen ter zake in te dienen, maar dergelijke initiatieven juist tegen te gaan. Een en ander betekent concreet dat de Amerikaanse regering zich voortaan tegen Congres-wetgeving als de Helms-Burton- en de D'Amato-wet dient te verzetten.

4.5. Dit is duidelijk een blijk van goede wil van de VS-regering, maar er is geen enkele garantie dat zij wetgeving van het Congres daadwerkelijk zal kunnen tegenhouden. Er is namelijk geen enkele zekerheid dat het wetsvoorstel van Hamilton, Crane en Luger, waarmee vrijstellingen van sancties mogelijk zouden worden en de president meer speelruimte zou krijgen, zal worden aangenomen. Het wetsvoorstel kan in het Amerikaanse bedrijfsleven op brede steun rekenen, maar weet het Congres, dat de aandacht op de aanstaande verkiezingen (3 november) heeft gericht, niet te overtuigen. Voormalige Cubanen en groepen andere belanghebbenden oefenen in luidruchtigere bewoordingen druk uit.

De „partner die geen sancties oplegt” is op zijn beurt verplicht om de gemeenschappelijke beleidsdoelstellingen, zoals bv. politieke hervormingen in het land dat onderwerp van sancties is, „op zijn eigen wijze” na te streven. Met andere woorden: de EU krijgt de nodige ruimte om door te gaan met haar beleid van „kritisch engagement”, zoals zij b.v. ten aanzien van Iran voert.

4.6. Het Comité herhaalt dat het de extraterritoriale wetgeving van de VS afwijst en dringt erop aan dat de VS snel maatregelen nemen.

4.7. Het Comité is ingenomen met wat er aan vooruitgang is geboekt bij het wegwerken van de spanningen in de transatlantische betrekkingen, die ontstaan zijn door de ongepaste poging van de VS om hun wetten extraterritoriaal toe te passen. Het dringt erop aan dat het Amerikaanse Congres de tijdens de EU/VS-topontmoeting in mei 1998 bereikte politieke overeenkomst goedkeurt.

— Het Comité juicht toe dat de EU en de VS meer met elkaar willen gaan samenwerken om terrorisme, de toenemende georganiseerde misdaad en drugshandel te bestrijden. Bij de internationale samenwerking dient hieraan een hoge prioriteit te worden toegekend.

— Ook voorstellen om inachtneming van de mensenrechten en sociale grondrechten te belonen in het kader van het nieuwe SAP, zijn door het Comité toegejuicht en ondersteund.

— Voorts is het zaak dat de EU en de VS meer gaan samenwerken bij vraagstukken op het gebied van buitenlands beleid die met handel verband houden; in dit kader dienen ook de beginselen van de EU-gedragscode voor wapenexport te worden uitgebreid.

5. Technische handelsbelemmeringen

5.1. Het verminderen en/of uit de weg ruimen van technische handelsbelemmeringen was één van de hoofd-doelstellingen van de Commissiemededeling en is overgenomen in de TEP-verklaring. Daarin worden de lidstaten ertoe gemaand het nodige te doen om voort te bouwen op de succesvolle afronding van de tijdens de EU/VS-top van 18 mei in Londen ondertekende overeenkomsten inzake de wederzijdse erkenning van conformiteitsbeoordelingsprocedures. Dienaangaande wordt in de TEP-verklaring ook iets dieper ingegaan op de manier waarop deze doelstelling dient te worden verwezenlijkt. Voor het uit de weg ruimen van technische handelsbelemmeringen wordt in wezen de Europese benadering gevolgd, die erop neerkomt dat het onderlinge vertrouwen in elkaars procedures en werkwijzen moet worden gestimuleerd en dat deze zo mogelijk op elkaar moeten worden afgestemd. Hiermee zou niet alleen mogelijk worden dat testresultaten wederzijds worden erkend, maar ook dat de regelgeving en de certificering van de andere partij als gelijkwaardig worden aanvaard. In de TEP-verklaring wordt ook op intensivering van de dialoog tussen wetenschappelijke en andere deskundige adviseurs, normalisatie-instellingen en regelgevingsinstanties aangedrongen. Volgens het Comité is het zaak dat de taakomschrijving van de regelgevingsinstanties enigszins wordt aangepast zodat zij actief bij de handelsdiscussies kunnen worden betrokken. Voorts dienen consumenten- en milieuorganisaties te worden geraadpleegd over alle wijzigingen van normen die voor hen van belang zijn.

5.2. Net zoals in zijn advies uit 1996 gaat het Comité akkoord met het opvoeren van de inspanningen om technische handelsbelemmeringen uit de weg te ruimen, op voorwaarde dat relevante niet-economische belangengroepen hierbij volop worden betrokken. Ook is het zijns inziens terecht dat de telecommunicatie-, de chemische en de motorvoertuigensector in de Commissievoorstellen worden aangewezen als sectoren waarin intensiever naar wederzijdse erkenning moet worden toegewerkt.

5.3. In de TEP-verklaring wordt erop gewezen dat de WTO-overeenkomst over technische handelsbelemmeringen (artikel 6) in erkenningsovereenkomsten tussen WTO-leden voorziet en deze ook daadwerkelijk aanmoedigt. Daardoor zou iedere overeenkomst inzake wederzijdse erkenning met de WTO-voorschriften stroken. Kortom, met het sluiten van bilaterale erken-

ningsovereenkomsten kunnen de EU en de VS, zoals met het TEP de bedoeling is, in de WTO een pioniersrol vervullen. Ook zou het met de overeenkomst over technische handelsbelemmeringen in overeenstemming zijn om aan derden informatie over de desbetreffende werkzaamheden van de EU en de VS te verstrekken.

5.4. Het Comité dringt er bij Commissie en Raad op aan, bij het ontplooiën van TEP-activiteiten betreffende wederzijdse erkenning, de WTO over het TEP-werkprogramma te informeren en deelname van derde landen in een zo vroeg mogelijk stadium mogelijk te maken.

5.5. In het TEP-document wordt gepleit voor het opvoeren van de samenwerking op het gebied van regelgeving inzake de gezondheid van mensen, planten en dieren, met inbegrip van biotechnologie, en wordt toegegeven dat dit een omstrede onderwerp is. In de Mededeling van de Commissie wordt betoogd dat bij dergelijke samenwerking moet worden uitgegaan van zodanige normen dat het huidige beschermingspeil van de EU op zijn minst wordt gehandhaafd. Hoewel volgens de TEP-verklaring een hoog niveau van veiligheid en bescherming van de gezondheid, de consument en het milieu wordt gewaarborgd, wordt er geen melding in gemaakt van een vrijwaringsclausule. Aangezien er nog steeds een fundamenteel verschil bestaat tussen de EU-benadering, waarin van het voorzorgsbeginsel wordt uitgegaan, en de meer wetenschappelijk georiënteerde VS-benadering, moet convergentie tot een aantal vragen over de te kiezen benadering aanleiding geven.

5.6. In zijn advies uit 1996 drong het Comité erop aan, economische en maatschappelijke belangengroepen bij de discussies over het handelsbeleid te betrekken, omdat zij zowel tot het ontstaan als tot het verminderen van handelsspanningen kunnen bijdragen. Er ontbreekt echter een verwijzing naar de dialoog met vertegenwoordigers van consumenten- en landbouworganisaties.

5.7. Het Comité zou in de EU-voorstellen voor de tenuitvoerlegging van het TEP graag gewaarborgd willen zien dat de milieu- en gezondheidsnormen van de EU als gevolg van de samenwerking op regelgevingsgebied met de VS niet naar beneden toe worden bijgesteld. Met name zou gepreciseerd moeten worden of er in een overeenkomst met de VS een vrijwaringsclausule wordt ingebouwd op grond waarvan de EU-normen niet kunnen worden afgezwakt.

5.8. Het Comité beveelt aan dat in het nieuwe consumentenoverleg en in het landbouwoverleg zo spoedig mogelijk gesproken wordt over het raakvlak tussen voedselnormen en handelsvraagstukken.

6. Heffingen op industrieproducten

6.1. Het Comité zou het goed vinden als alle heffingen op industrieproducten voor de meest begunstigde landen

uiterlijk in 2010 werden afgeschaft, op voorwaarde dat genoeg andere WTO-leden hiermee akkoord gaan. Deze aanpak is ook gehanteerd bij het sluiten van de Information Technology Agreement (ITA) in 1996. Het Comité betreurt dat het TEP-document in zwakke bewoordingen is gesteld en geen streefdatum bevat.

6.2. Het Comité dringt er bij Commissie en Raad op aan, ernaar te streven dat er op basis van een „kritische massa” (gelijkwaardig aan welke bij de ITA is gehanteerd) een termijn voor de afschaffing van alle heffingen op industrieproducten wordt vastgesteld.

7. Landbouw

7.1. Het Comité is het er volledig mee eens dat de landbouw buiten de bilaterale TEP-verklaring is gehouden. Volgens het TEP moet de handel in landbouwproducten juist via multilaterale onderhandelingen verder geliberaliseerd worden. Het enige landbouwbeleidsonderdeel dat in het TEP-document wordt genoemd, is samenwerking op het gebied van regelgeving, b.v. inzake voedsel- en gezondheidsnormen.

7.2. In zijn vorige advies over de transatlantische betrekkingen (1996) erkende het Comité het verband dat er tussen de GLB-hervorming en de verdere openstelling van de markt voor landbouwproducten bestaat. In 1996 was het Comité van mening dat er weliswaar andere sectoren waren waarin sneller vooruitgang kon worden geboekt dan in de landbouw, maar dat hervorming van het GLB noodzakelijk was om de positie van de EU met het oog op de voor 1999 geplande nieuwe ronde van landbouwbesprekingen geloofwaardiger te kunnen maken.

7.3. Zoals hierboven is opgemerkt, zou de EU volgens het Comité in een vroeg stadium een duidelijk standpunt moeten bepalen voor de multilaterale onderhandelingen die waarschijnlijk in 1999/2000 zullen beginnen. Zowel de EU zelf als de internationale handel zouden hierbij gebaat zijn. De EU zal zich echter pas offensief kunnen opstellen als zij een geloofwaardige onderhandelingspositie heeft. Naar het oordeel van het Comité vereist deze geloofwaardigheid verdere hervormingen in de landbouw en in het bijzonder in het GLB, overeenkomstig de voorstellen van Agenda 2000.

7.4. Het Comité is van mening dat landbouwbesprekingen plaats moeten vinden in multilateraal verband. Het vindt dat de EU t.a.v. verdere onderhandelingen over de in artikel 20 van de WTO-landbouwovereenkomst genoemde voortzetting van het hervormingsproces een geloofwaardig standpunt moet innemen.

8. Diensten

8.1. Met het TEP wordt een substantiële verbetering van de markttoegang beoogd. De audiovisuele sector en het zeevervoer zijn echter van het TEP uitgesloten. In plaats van algemene onderhandelingen te voeren pleit het Comité ervoor, de onderhandelingen op bepaalde specifieke sectoren toe te spitsen.

8.2. Om een aantal redenen is opnemng van de audiovisuele sector in de overeenkomst ook geen goed idee. Het gaat hierbij niet alleen om belangrijke taal- en cultuurkwesties, maar ook om het gebrek aan internationale normen, bv. voor geweldscènes. Aan dit laatste punt zou in het kader van de „dialogen” zorgvuldig aandacht moeten worden geschonken.

8.3. Wat de toegang tot de markten voor financiële dienstverlening en telecommunicatie in de VS betreft, kan er nog heel wat worden verbeterd (zo is het mobiele-telefoonnet in de VS incompatibel met dat in de rest van de wereld). In iedere overeenkomst ter liberalisering van het transatlantische of multilaterale dienstenverkeer moeten duidelijke uitzonderingen worden opgenomen om te zorgen voor doeltreffende prudentiële controle en bescherming van consumenten, zoals inwoners van dunbevolkte gebieden. Gegarandeerd moet worden dat sociale-zekerheidsstelsels en de samenwerking tussen werknemers in onderlinge-waARBorgstelsels van de overeenkomst worden uitgesloten. Het Comité wil niet dat dergelijke coöperatieve systemen, waarmee de beter gesitueerden ertoe worden aangezet de minder kapitaalkrachtigen te ondersteunen, worden aangetast.

8.4. Wel zou in transatlantische onderhandelingen aandacht kunnen worden besteed aan marktbarrières die veroorzaakt worden door het feit dat het gastland de regelgeving in handen heeft, alsmede aan de overvloed aan verschillende regels die in de afzonderlijke staten van de VS van kracht zijn. Zo is de banksector in de EU betrekkelijk open. In de EU gevestigde Amerikaanse banken moeten op regelgevingsgebied aan dezelfde eisen voldoen als EU-banken. Door het gebrek aan integratie van de Amerikaanse bankmarkt is het voor EU-banken echter moeilijk om op de markten van de verschillende staten te penetreren. Op dit terrein is vooruitgang belangrijk, omdat de EU over een krachtige financiële dienstensector beschikt.

8.5. Het Comité is voorstander van een behoedzame benadering waarin prioriteit wordt gegeven aan het boeken van vooruitgang inzake bankdiensten en aan het openstellen van de Amerikaanse markten die beschermd worden door regelgeving op het niveau van de afzonderlijke staten en door het gebrek aan integratie in het Amerikaanse regelgevingsstelsel.

8.6. Wat regelgeving betreft, staan er op de agenda die in het document is opgenomen verscheidene gevoelige kwesties, zoals oorsprongsregels en vrijwaringsclausules in het kader van de GATS. Het Comité vindt dat dergelijke regelgeving niet zozeer in bilateraal, als wel in multilateraal verband dient te worden besproken.

8.7. Het Comité is ingenomen met de vorderingen die bij de wederzijdse erkenning van kwalificaties zijn gemaakt.

8.8. Het Comité is evenwel van mening dat regelgeving in de dienstensector multilateraal tot stand moet worden gebracht.

9. Investeringsen, mededinging, overheidsopdrachten en milieu

9.1. In het TEP-document wordt als doelstelling genoemd dat voor deze kwesties in passende multilaterale fora een gezamenlijke benadering moet worden ontwikkeld.

9.2. Investeringsen

9.2.1. Onderhandelingen over investeringen vinden plaats in de context van de multilaterale overeenkomst inzake investeringen (MAI). Vele van de in het kader van de MAI gerezen problemen zijn terug te voeren op meningsverschillen tussen de EU en de VS. In tegenstelling tot de sectoren mededinging en overheidsopdrachten staan er bij investeringen echter ook aanzienlijke belangen van ontwikkelingslanden op het spel. Daarom is het belangrijk dat ontwikkelingslanden in de WTO niet voor een voldongen feit worden gesteld.

9.2.2. Een groot probleem dat tijdens de MAI-onderhandelingen opnieuw op de voorgrond is getreden, is dat is verzuimd een koppeling aan te brengen tussen enerzijds investeringen en anderzijds de inachtneming van fundamentele arbeidsnormen en andere gedragsnormen voor ondernemingen. Het Comité herhaalt hier zijn eerder geformuleerde standpunt dat in iedere overeenkomst over investeringen de OESO-richtsnoeren voor multinationals op passende wijze dienen te worden opgenomen.

9.2.3. Het Comité heeft al eerder duidelijk gemaakt hoe het over investeringen denkt. Zo vindt het dat de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen op passende wijze van iedere multilaterale investeringsovereenkomst deel moeten uitmaken. Het hoopt dat de werknemers-, de milieu- en de consumententendialoog de EU en de VS ertoe zullen kunnen aanzetten deze beginselen te onderschrijven.

9.3. Mededingingsbeleid

9.3.1. In het TEP-document is vastgelegd dat beide partijen naar intensievere samenwerking op mededingingsgebied streven. De EU en de VS hebben hun bilaterale samenwerking op het vlak van mededingingsbeleid inmiddels uitgebouwd met een afspraak over „positive comity”. Dit houdt in dat als de ene partij meent dat haar markt schade ondervindt van concurrentievervalsende praktijken op het grondgebied van de andere partij, zij de mededingingsautoriteiten van de andere partij kan verzoeken tegen dergelijke praktijken op te treden.

9.3.2. De EU heeft geprobeerd om het mededingingsbeleid op de multilaterale agenda van de WTO te krijgen. Tijdens de ministersbijeenkomst in Singapore in 1996 is binnen de WTO een werkgroep Internationaal mededingingsbeleid opgericht, die eind 1998 verslag dient uit te brengen. In deze werkgroep is het met de name de EU die op vaststelling van multilaterale mededingingsbeginselen binnen de WTO aandringt. Volgens de VS daarentegen is een multilaterale aanpak niet mogelijk en kunnen alle problemen door middel van bilaterale samenwerking worden opgelost.

9.3.3. Met een overeenkomst over mededingingsbeleid zou ertoe kunnen worden bijgedragen een model te verschaffen voor ontwikkelingslanden en te reageren op de kritiek op de macht van bepaalde multinationals, b.v. multinationals die zich met de handel in zaden bezighouden.

9.3.4. Het Comité vindt dat de werkzaamheden over multilaterale mededingingsbeginselen binnen de WTO moeten worden voortgezet. De activiteiten binnen de WTO zouden even krachtig gestimuleerd moeten worden als die in het kader van bilaterale besprekingen tussen de EU en de VS.

9.4. *Overheidsopdrachten*

9.4.1. In het TEP wordt er algemeen op gewezen dat de toegang tot de markt voor overheidsopdrachten uitgebreid en vereenvoudigd moet worden. Uitbreiding van de toegang tot de markt voor overheidsopdrachten in de VS is belangrijk vanwege een aantal „Buy American”-regelingen. De toegang tot de markten zou vergemakkelijkt kunnen worden door ruimer gebruik te maken van elektronische informatie over aanbestedingen en door elektronische procédés toe te passen bij de inschrijving zelf.

9.4.2. Er bestaat momenteel geen multilaterale overeenkomst over overheidsopdrachten, maar alleen een plurilaterale overeenkomst, die hoofdzakelijk gebaseerd is op de overeenkomst die de EU en de VS in het kader van de Uruguay-ronde bereikten. Dit betekent echter niet dat bilaterale vooruitgang in tegenspraak zou zijn met een multilaterale benadering. Eén van de redenen waarom de WTO-overeenkomst inzake overheidsopdrachten (GPA) slechts door een beperkt aantal landen is ondertekend, is dat zij zo complex is. Hierdoor is het, wanneer de kosten tegen de mogelijke baten worden afgezet, voor kleinere en ontwikkelingslanden die lid zijn van de WTO vrij duur om de overeenkomst na te leven. Vereenvoudiging van de GPA zou er derhalve toe bijdragen dat meer landen zich erbij aansluiten, zonder dat deze overeenkomst aan ontwikkelingslanden wordt opgelegd.

9.4.3. Het Comité verzoekt de Commissie met klem, verder aan te dringen op ruimere openstelling van Amerikaanse overheidsopdrachten, met name op het niveau van de afzonderlijke staten.

9.4.4. Het Comité dringt er bij de EU en de VS op aan, in de bilaterale gesprekken over overheidsopdrachten na te gaan hoe de huidige, ingewikkelde plurilaterale overeenkomst kan worden vereenvoudigd, teneinde ervoor te zorgen dat deze door meer landen wordt ondertekend.

10. *Uitbreiding van de transatlantische dialoog*

10.1. In de TEP-verklaring wordt er tevens op gewezen dat beide partijen ernaar streven, bredere deelname aan de transatlantische dialoog te bevorderen. Deze doelstelling is door het Comité in zijn advies uit 1996 over transatlantische betrekkingen benadrukt. Het is het dus op zich met deze doelstelling eens, maar maakt zich er wel zorgen over dat op een aantal gebieden maar weinig vooruitgang is geboekt. De Transatlantic Business Dialogue (TABD), waarvan nu ook de Small Business Dialogue deel uitmaakt, heeft vruchten afgeworpen, maar met andere onderdelen van de dialoog zijn nauwelijks of geen vorderingen gemaakt.

10.2. Voor de milieudialoog zal komende herfst op een prestigieuze conferentie in Wenen het startschot worden gegeven, maar de consumentendialoog, die deze zomer had moeten beginnen, moest jammer genoeg worden uitgesteld. Daar financiering een sleutelonderwerp is, is het belangrijk dat ook stichtingen bij deze dialogen worden betrokken. In de Labour Dialogue zit nog maar weinig schot; hoewel er op informele basis al is vergaderd, moet een specifieke agenda nog worden opgesteld. De landbouwdialoog draagt nog steeds een informeel karakter. Deze „dialogen” zouden aan aanzien kunnen winnen als regeringsvertegenwoordigers er op hoog niveau een rol in zouden spelen.

10.3. De dialoog over onderwijs en opleiding is een succes: begin 1998 vond in Akron (Ohio) een belangrijke conferentie over opleiding van personeel plaats en in mei is in Londen een vervolgsymposium gehouden over de toegang van kansarmen tot de arbeidsmarkt. Deze bijeenkomsten zullen naar verwachting in een aantal transatlantische partnerschapsverbanden uitmonden.

10.4. Een van de problemen is het gebrek aan dwarsverbanden tussen de verschillende dialogen. De transatlantische dialoog tussen maatschappelijke organisaties had als overkoepelend instrument kunnen dienen, maar blijkt in de praktijk veeleer als een transatlantische dialoog tussen donoren te functioneren. Zo zal b.v. het tijdens de conferentie in Akron en ook in een advies van het Comité geopperde idee om een Transatlantische Prijs in het leven te roepen voor bedrijven die kansarmen een opleiding of een baan aanbieden, pas verwezenlijkt kunnen worden als er met de Business Dialogue wordt samengewerkt. Het Comité is voornemens dit te stimuleren.

10.5. Een nog niet aangepakte kwestie die van belang is om ervoor te zorgen dat er tussen mensen aan weerszijden van de Atlantische Oceaan een band ontstaat, is de papierwinkel waarmee transatlantische reizigers geconfronteerd worden.

10.6. Het Comité vreest dat de TABD weldra niet meer zoveel zal opleveren als gevolg van het gebrek aan overeenstemming in de VS over de voordelen van internationale handel. Gezien de kritiek van bepaalde vakbonden, milieu- en consumentenorganisaties, zou het Comité graag zien dat er in het kader van de TABD meer met deze belangengroepen wordt overlegd. Hiervoor zou ook gezorgd kunnen worden door een meer formele overkoepelende transatlantische sociaal-economische dialoog. Voorts hoopt het Comité dat het Amerikaanse bedrijfsleven intensiever zal proberen de publieke opinie in de VS van de voordelen van internationale betrokkenheid te overtuigen.

10.7. Het Comité zou daarom graag zien dat er bij de tenuitvoerlegging van het TEP meer nadruk wordt gelegd op het versterken van de betrekkingen tussen de volkeren. Hiertoe is het zaak dat de bestaande en de voorgestelde transatlantische dialogen ondersteund en aangemoedigd worden en dat er een forum voor communicatie en samenwerking tussen deze dialogen wordt opgezet. Het Comité stelt voor, jaarlijks een bijeenkomst te organiseren met vertegenwoordigers van alle economische en maatschappelijke belangengroepen in de EU die bij transatlantische dialogen betrokken zijn, alsook met vertegenwoordigers van de instellingen van de EU, om na te gaan welke vooruitgang er is geboekt en om het werkprogramma voor het daarop volgende jaar te bespreken. Hiermee zou voor meer doorzichtigheid kunnen worden gezorgd, zou de EU gemakkelijker tot een gemeenschappelijke benadering kunnen komen, en zou de basis kunnen worden gelegd voor een overkoepelende transatlantische sociaal-economische dialoog, die mede door het Comité georganiseerd zou kunnen worden.

Samenvatting/Conclusies

Het Comité juicht de inspanningen van de Commissie om de EU/VS-betrekkingen te versterken en te verdiepen

toe. Het geeft de voorkeur aan de beperktere handelsagenda die in het Transatlantisch Economisch Partnerschap is opgesteld (incl. de daarop voorgestelde wijzigingen) boven de uitgebreidere handelsvoorstellen van de Nieuwe Transatlantische Markt.

Het Comité is echter teleurgesteld dat de nadruk alleen op handelskwesties ligt en dat vakbonden, milieu- en consumentenorganisaties nog steeds niet bij het handelsdebat worden betrokken. Ook onze partnerorganisaties in de VS zijn op dit punt ontevreden. Het Comité zou graag zien dat er opnieuw inspanningen geleverd worden op de gebieden die het in zijn advies van 30 mei 1996⁽¹⁾ heeft voorgesteld.

Ten eerste zou er meer vertrouwen in de handelssamenwerking tussen de EU en de VS ontstaan als deze geschraagd werd door een vruchtbare discussie over het creëren van duurzame arbeidsplaatsen met adequate sociale bescherming. Het scheppen van werkgelegenheid is per slot van rekening een hoofddoelstelling van het TEP.

Ten tweede kon er, ondanks toegenomen overleg tussen de EU en de VS over milieukwesties, op de Conferentie van Kyoto in november 1997 geen overeenstemming worden bereikt over voldoende maatregelen tegen het broeikaseffect. Het is zaak opnieuw actie te ondernemen om de VS te helpen een voor de Amerikaanse kiezers aanvaardbare manier te vinden om deze belangrijke internationale verplichtingen na te komen.

Ten derde ziet het Comité ernaar uit dat er vooruitgang wordt geboekt op het gebied van ontwikkelingshulp, bij voorkeur ook in overleg met Japan, teneinde ervoor te zorgen dat de behoeften van in het bijzonder Afrika de hoge politieke prioriteit krijgen die zij verdienen.

Ten vierde moeten er voor de transatlantische dialogen adequate middelen beschikbaar worden gesteld en moet er op hoog politiek niveau aandacht aan worden besteed, zodat deze dialogen het nodige tot de handelsrelatie tussen de EU en de VS kunnen bijdragen.

⁽¹⁾ CES 701/96, PB C 212 van 22.7.1996.

Brussel, 10 september 1998.

*De voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité*

T. JENKINS